

УДК 8. 808.1

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-6\(20\)-570-582](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-6(20)-570-582)

Прокопова Ольга Петрівна кандидат педагогічних наук, доцент, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський, 32300, тел.: (097) 130-82-92, <https://orcid.org/0000-0002-2108-0009>

Ляска Оксана Петрівна кандидат психологічних наук, доцент, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський, 32300, тел.: (067) 912-13-39, <https://orcid.org/0000-0001-6943-8957>

Голіней Василь здобувач вищої освіти освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» зі спеціальності 015 «Професійна освіта», Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДІВ БОРОТЬБИ З ПЛАГІАТОМ В НАУКОВИХ ТЕКСТАХ

Анотація. Боротьба з плагіатом у роботах студентів та здобувачів наукових ступенів кандидатів і докторів наук - одна з головних тем, з якої починається будь-який навчальний рік. Актуальність проблеми відчувалася давно, а з кожним роком вона лише зростає. Пропонуємо поглянути на ситуацію набагато ширше і розглянути плагіат як різновид більшого феномена - академічної несумлінності.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники всерйоз висловлюють стурбованість високими темпами поширення несумлінності в сфері освіти і науки. Так, в освіті шахрайство може проявлятися: при вступі до навчального закладу, під час повсякденного навчання (виконання завдань, в тому числі письмових), рубіжного контролю (заліки та іспити), підсумкової атестації; в рамках взаємодії «студент-студент», «студент-викладач», «викладач-викладач» за межами навчального закладу. Серед основних сфер прояви недобросовісності в наукових дослідженнях і розробках можна назвати: безпосереднє проведення досліджень; підготовка публікацій різного рівня (статті, тези, монографії, підручники тощо); оформлення заявок на отримання грантового фінансування; взаємодія з колегами.

Проблеми, що виникають в процесі написання робіт при перевірці тексту на оригінальність, на даний момент є актуальними. Причому актуалізація проблеми неправомірних запозичень розширюється пропорційно складності проведеного дослідження. Так, магістерська робота представляє собою комплексне дослідження, в ході якого розглядається теоретична обґрунтованість досліджуваного об'єкта, викладаються різні підходи щодо вирішення конкретної проблеми, аналізується ефективність тематичної практики. Найчастіше виникає необхідність у прямому цитуванні авторських досліджень з метою викладу точного змісту правових категорій. Написання оригінальної магістерської роботи завжди передбачає звернення до різноманітних джерел, об'єктом яких в тій чи іншій мірі вже ставала досліджувана тема.

Дослідження, яке проходить поза рамками аналізу думок і теорій інших досліджень, є «псевдонауковими». Положення програми, спрямовані на «бездумне» віднесення тексту і його частин до неправомірних запозичень, не сприяють реалізації мети, спрямованих на формування, вдосконалення і розвиток загальнокультурних і професійних компетенцій. На

жаль, програма, покликана прийти на допомогу викладачеві з виявлення авторства роботи. Виникають проблеми і в процесі самої перевірки роботи на оригінальність. Доступна науковцям комерційна версія на даний момент не обладнана багатьма модулями, що є в програмі, де робота буде перевірятися остаточно.

Ключові слова: плагіат, академічна доброчесність, оригінальність тексту, перевірка на плагіат, цитування, наукове дослідження.

Prokopova Olga Petrivna Candidate of pedagogical sciences, associate professor, Institute of Higher Education "Podilskyi State University", Kamianets-Podilskyi, 32300, tel.: (097) 1308292, <https://orcid.org/0000-0002-2108-0009>

Lyaska Oksana Petrivna Candidate of psychological sciences, associate professor, Institute of Higher Education "Podilskyi State University", Kamianets-Podilskyi, 32300, tel.: (097) 912-13-39, <https://orcid.org/0000-0001-6943-8957>

Goliney Vasyl Graduate of higher education with an educational and scientific degree "Doctor of Philosophy" from the specialty 015 "Professional Education", Higher Institution of education "Podilskyi State University"

EFFICIENCY OF METHODS OF FIGHTING PLAGIARISM IN SCIENTIFIC TEXTS

Abstract. The fight against plagiarism in the works of students and candidates and PhD candidates is one of the main topics at the beginning of any academic year. The urgency of the problem has been felt for a long time, and every year it only grows. We suggest looking at the situation much more broadly and considering plagiarism as a type of a larger phenomenon - academic dishonesty.

Domestic and foreign researchers are seriously concerned about the high rate of spreading dishonesty in the field of education and science. Thus, in education, fraud can manifest itself: upon admission to an educational institution, during everyday learning (fulfillment of tasks, including written ones), border control (tests and exams), final attestation; within the framework of "student-student", "student-teacher", "teacher-teacher" interaction outside the educational institution. Among the main areas of manifestation of bad faith in scientific research and development can be named: direct research; preparation of publications of various levels (articles, theses, monographs, textbooks, etc.); registration of applications for receiving grant funding; interaction with colleagues.

Problems that arise in the process of writing works when checking the text for originality are currently relevant. Moreover, the actualization of the problem of illegal loans expands in proportion to the complexity of the conducted research. Thus, the master's thesis is a comprehensive study, during which the theoretical validity of the research object is considered, various approaches to solving a specific problem are presented, and the effectiveness of the thematic practice is analyzed. Most often, there is a need for direct citation of author's studies in order to present the exact content of legal categories. Writing an original master's thesis always involves turning to various sources, the subject of which has already become the subject of research to one degree or another.

Research that goes beyond the analysis of the opinions and theories of other studies is "pseudo-scientific". The provisions of the program aimed at "thoughtlessly" attributing the text and its parts to illegal borrowings do not contribute to the realization of the goal aimed at the

formation, improvement and development of general cultural and professional competences. Unfortunately, the program is designed to help the teacher identify the authorship of the work. Problems also arise in the process of checking the work for originality. The commercial version available to scientists is currently not equipped with many of the modules that are in the program where the work will be tested definitively.

Keywords: plagiarism, academic integrity, text originality, plagiarism check, citation, scientific research.

Постановка проблеми. Боротьба з плагіатом у роботах студентів та здобувачів наукових ступенів кандидатів і докторів наук - одна з головних тем, з якої починається будь-який навчальний рік. Актуальність проблеми відчувалася давно, а з кожним роком вона лише зростає. Пропонуємо поглянути на ситуацію набагато ширше і розглянути плагіат як різновид більшого феномена - академічної несумлінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні юристи пропонують ввести поняття «плагіат» в даний нормативно-правовий акт, трактуючи його як «навмисне скоєне фізичною особою незаконне використання або розпорядження охоронними результатами чужого творчої праці, що супроводжується доведенням до інших осіб неправдивих відомостей про себе як про дійсного автора» [1, с. 32]. Дане визначення містить в собі всі ознаки злочину проти конституційних прав і свобод особистості, яка виступає родовим об'єктом кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона полягає в дії у формі придбання право користування власника (користування або розпорядження) - і наслідків - поширення неправдивих відомостей про себе як про дійсного автора, між якими повинен бути причинно-наслідковий зв'язок; суб'єктивною стороною виступає провина у формі прямого умислу, суб'єктом - підсудна фізична особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. Згідно ст. 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права» плагіат – «це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору.

Слід зауважити, що у визначенні дане формулювання, є специфічним для кримінального права, в той час як плагіат за своєю природою є цивільним правопорушенням. Авторське право є первинною і центральною ланкою в здійсненні плагіату, кваліфікація якого залежить не від кількості незаконно привласнених ідей і думок, а від характеру подальших дій «псевдо-автора», що виражаються в здійсненні авторських прав.

Мета статті. Здійснити аналіз ефективних методів боротьби з плагіатом в наукових текстах.

Виклад основного матеріалу. У ст. 10 Закону України «Про авторське право та суміжні права» зазначено, що поняття плагіат не повинно підпадати під несанкціоноване розголошення таких об'єктів (оскільки вони не захищені авторським правом).

1. Інформація новин дня або поточних подій, що мають характер звичайної інформації для преси;

2. Фольклорні твори (народної творчості);

3. Офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, розпорядження, судові рішення, державні стандарти тощо), видані органами державної влади в межах їх повноважень та їх офіційних перекладів;

4. Державні символи України, державні нагороди, символи та знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, символи територіальних громад, символи та знаки компаній, установ та організацій (після їх офіційного затвердження);

5. Банкноти;

6. Плани дорожнього руху, телевізійні та радіопроекти, телефонні довідники та подібні бази даних, які не відповідають критеріям оригінальності та підпадають під законодавство sui-generis (різновид права, право особливого роду).

Також не вважається плагіатом опублікований анонімний твір під своїм ім'ям, оскільки в цьому випадку авторські права не поширюються на анонімний твір.

Таким чином, представлене визначення дозволяє виявити сутність плагіату і відмежувати його від інших суміжних понять. Незважаючи на те, що законодавець провів поділ між інтелектуальними правами і правом власності, правова сила авторів в даній сфері досить широка, особливо право користування результатом інтелектуальної діяльності. У науковій сфері зловживання цим правом може викликати так званий самоплагіат, активно обговорюваний фахівцями у сфері інтелектуального права.

Самоплагіат має місце при повторному використанні автором своєї власної опублікованої або захищеної авторським правом роботи чи її частини в наступних публікаціях, без вказівки посилання на неї. Виявлення самоплагіату є досить складним завданням, оскільки повторне використання матеріалу визнається правомірним як з правової, так і з моральної точки зору, тому дане явище було поставлено під сумнів як внутрішньо суперечливе. Наприклад, Стефані Дж Бед стверджує, що самоплагіат «не є порушенням, так як це визначення стосується лише використання матеріалу інших авторів». Проте, дане значення використовується для позначення конкретних форм некоректних публікацій. Як уточнює Девід Б. Резнік, «самоплагіат передбачає нечесність, але не інтелектуальне злодійство». Але навіть незважаючи на наявність даних трактувань, самоплагіат є різновидом плагіату, оскільки порушує головний принцип авторських публікацій - наукову новизну дослідження, а в разі публікації в наукових журналах та інших ЗМІ праць творчого характеру останні стають відомими певному колу осіб. І.Д. Котлярів справедливо зазначає, що «під час самоплагіату автор обкрадає не себе самого, а той журнал, в якому вихідний матеріал був спочатку опублікований» [3, с. 8]. Іншими словами, істинний автор, як і при плагіаті, порушує чужі права, якими в даному випадку є право наукового журналу на публікацію творчої праці.

Поняття «плагіат» і «порушення авторських прав» перекривають один одного в значній мірі, але в той же самий час не є тотожними поняттями, оскільки багато видів плагіату не визнаються порушенням авторських прав. У зв'язку з цим ми можемо зробити висновок, про те, що плагіат є однією з різновидів цивільних протиправних діянь, що тягнуть за собою несприятливі наслідки для авторів і правовласників. Порушенням авторських прав визнається нехтуванням прав власника авторських прав у випадках, коли матеріали, використання яких обмежено авторськими правами, використовуються без його згоди. Плагіат, навпаки, пов'язаний з нетрудовим приростом до репутації псевдо-автора або отримання винагороди, що досягається за рахунок помилкових тверджень авторства. Таким чином, плагіат вважається «моральним» публічним правопорушенням, вчиненим щодо всієї аудиторії. Висловлювання псевдо-автора в будь-якому випадку повинні кваліфікуватися як плагіат, незалежно від того, чи захищений матеріал авторськими правами або знаходиться у відкритому доступі.

Виходячи з розмежування юридичних термінів і із запропонованого визначення плагіату, можна виділити в ньому такі ознаки:

- має на увазі хибні висловлювання суб'єкта інтелектуальних правовідносин про створення нового об'єкта авторського права;
- є публічно-правовим порушенням, охоплюючи широку аудиторію;
- включає присвоєння авторського права і всіх майнових прав;

- тягне за собою юридичну відповідальність, що встановлюється виходячи з характеру вчиненого діяння.

Слід зазначити, що всі об'єкти авторського права створюються під впливом попередніх досягнень духовної культури. І особливо потужно це проявляється в науковій сфері діяльності, де спостерігається досить тісний взаємозв'язок різних напрямків, що мають схожі методи дослідження. Перед публікацією кандидатських і докторських дисертацій проводиться їх ретельна експертиза.

Надзвичайно важливе значення при встановленні юридичної відповідальності та інших каральних заходів з боку держави має класифікація плагіату на типи і види. Різниця і взаємозв'язок між двома категоріями полягає в тому, що вид є формою, в якій може бути виражена та чи інша форма. Плагіат, в залежності від конструкції суб'єктивної сторони, класифікується на умисний (навмисний) і необережний (випадковий). У більшості випадків випадковий плагіат виникає через нездатність ретельно розрізнити загальнопоширені терміни з зовнішніх джерел і власних думок при прийнятті первісного шаблону для науково-дослідницьких проєктів [4].

Навмисний плагіат виступає переважно у формі неправильного цитування окремих фраз або словосполучень з тексту. Читачі повинні мати можливість бачити початок і кінець запозичених думок, взятих з конкретного першоджерела. Найпоширеніша помилка, здатна ввести аудиторію в оману, - перефразування декількох пропозицій з використанням однієї цитати. Якщо вони знайдені в певному першоджерелі, то при написанні наукової праці можна помилково припустити, що використання єдиної цитати в кінці останньої пропозиції цілком достатньо для всього знайденого матеріалу. Насправді, така цитата означає тільки те, що останнє речення виходить з оригінального джерела, і, таким чином, має на увазі, що всі попередні пропозиції були власними авторськими ідеями і думками. В такому випадку необхідно цитувати кожен пропозицію окремо у відповідних лапках, або зробити так, щоб «каркас» основного матеріалу, що знаходиться на початку перефразованої частини, словесно вказував на те, що всі наступні абзаци і пункти виходять з одного і того ж джерела. Даний метод практично завжди використовується при запозиченні довгих уривків і їх подальшого цитування.

Одним із найбільш поширених видів плагіату - є пряме копіювання і подальше цитування тексту законів та інших нормативно-правових актів, оскільки єдиним суб'єктом, що володіє монополією на правотворчість, є держава в особі органів влади, а також народ в процесі проведення референдуму з найбільш важливих питань. Коли мова йде про виключне право на об'єкт авторського права, дуже велика увага приділяється класифікації творів в залежності від ступеня доступності третім особам, відповідно до якої всі твори науки, літератури і мистецтва поділяються на оприлюднені і не оприлюднені. Не варто забувати про те, що авторське право виділено в окрему самостійну групу цивільних правовідносин зважаючи на свою природну подвійність. Це пояснюється тим, що виключне право на результат інтелектуальної діяльності є майновим авторським правом і може переходити до інших осіб (правовласникам), а саме право авторства є особистим немайновим правом. Отже, привласнення авторства з неоприлюдненого першоджерела, який представляє собою комерційну цінність, буде кваліфікуватися як плагіат із застосуванням відповідних санкцій [6].

Іншим способом плагіату, також широко застосовуваним в повсякденній практиці, є свідоме допущення граматичних, пунктуаційних і лексичних помилок в окремих словах або пропозиціях. Це може бути, як заміна букв, які однаково пишуться українською та англійською мовами (наприклад а, о, е, р і т.д.), так і написання тексту з помилками в деяких мовних одиницях. Зазначений спосіб дуже просто виявляється класичною пошуковою

системою Інтернету, куди вводяться правильно написане речення або його частина, так як описаний метод застосовується не до всього тексту, а комп'ютерна програма не завжди бачить виправлені слова або словосполучення і видає їх за оригінальний фрагмент. Але іноді досить ввести окремі частини написаного документа, щоб виявити запозичення з опублікованої наукової статті чи іншого Інтернет-ресурсу.

Третім різновидом плагіату, найбільш часто використовуваних студентами вищих навчальних закладів, визнається метод «клаптикової ковдри», при якому відбувається копіювання окремих частин тексту з декількох джерел і в результаті виходить новий документ. На відміну від попереднього способу «клаптика» у 80% випадків виявляються сервісом «Антиплагіат», який вперше був застосований у 2006 році в українських ЗВО, а на сьогоднішній день випускна робота кожного студента підлягає перевірці на плагіат. Варто звернути увагу на неповноцінність системи «Антиплагіат», що відповідає лише за перевірку: чи є той чи інший фрагмент тексту запозиченим чи ні внаслідок чого дане запозичення може бути, як плагіатом, так і законною авторською цитатою, оскільки система видає лише посилання на сайти та їх назви. Підсумковий результат виходить з запозичень інформації всього лише з одного виду джерел - комп'ютерних сайтів, а плагіат може бути також виявлений з паперових носіїв інформації, про що говорилося вище. Саме тому в більшості випадків звіт про перевірку містить високий відсоток оригінальності, а запозичення можуть виявитися не такими високими навіть з урахуванням цитування, яке в більшості випадків не перевищує 5%. Природно, подібний результат вже не може бути достовірним щодо магістерських досліджень, монографій, наукових статей, в яких рівень творчого підходу вище в порівнянні з випускними кваліфікаційними роботами і дипломами; щоб уникнути цього явища ЗВО має право встановлювати свої програми з виявлення плагіату в студентських роботах або проєктах, що дозволяють виявити в тексті ідентичні, перефразовані і логічні збіги.

Четвертий вид плагіату зводиться до перестановки слів всередині пропозиції або їх заміні на синоніми і є найпростішим способом обходу комп'ютерних програм, які перевіряють запозичення з першоджерел, оскільки деякі слова або словосполучення не так давно прийшли в українську мову і Microsoft Word може ставити червоним підкресленням помилку, пропонуючи різні варіанти заміни слів. Це можуть бути наукові терміни і трактування (державоведення, нормотворюючий та ін.), А також елементарний словотвір, який зводиться до появи нових слів.

Описані способи, на жаль, є досить популярними в сучасному світі як методи, за яким багато хто намагається приховати незаконно взяті чужі думки і видати їх за свої. Природа плагіату дуже складна, а часом навіть невизначена, тому претендентам наукового ступеня необхідно бути уважними і грамотними при створенні наукових текстів, досліджень.

Порушення авторських і суміжних прав і плагіат не повинні розглядатися в ізоляції один від одного, а аналізуватися як єдина проблема, що призводить до появи різних інтелектуальних правопорушень і, як результат, руйнування цілісності системи нематеріальних цінностей, яка купує досить широкі масштаби. З переходом нашої держави до ринкової економіки зі значним переважанням сфери послуг та інформаційних технологій необхідно ретельно відстежувати зміни законодавства з метою запобігання способів обходу плагіату.

Плагіат - це негативний аспект, який притаманний сучасному суспільству. Розвиток інформаційних технологій сьогодні багато в чому спростило існування людини, що колосально відбилося на її роботі - з'явилася можливість за допомогою простих алгоритмів

і нескладних маніпуляцій вирішувати різні завдання за максимально короткі терміни, наприклад, віднаходити потрібну інформацію.

Досить скористатися Інтернетом, скласти коректний запит для пошукової програми, а через секунду вже можна аналізувати результати пошуку.

Однак є і негативна сторона: така простота і доступність отримання інформації дали можливість недобросовісним студентам, аспірантам, докторантам копіювати чужі думки.

Насправді, запозичення - це важлива частина наукового і культурного розвитку суспільства. Запозичення протягом всієї історії відбувалися у різних областях, наприклад, у сфері української мови. Наші предки також йшли шляхом найменшого опору: проаналізувавши сучасний склад української мови, ми можемо зустріти безліч запозичених слів: - журнал (від фр. Journal щоденник, jour день); - періодичний, періодика (від фр. periodique <фр. periode <грец. Periodos обхід, кругооберт; цикл); - плагіат (від нім. Plagiat, фр. Plagiat <лат. plagiatus викрадений); - публікація (від польск. Publikacja <лат. publication <publicare обнародувати) та багато інших.

Але якщо є галузі, сфери, де людям просто необхідно один у одного щось запозичувати, наприклад, нові слова, просто для того, щоб розмовляти однією мовою, то разом із цим існують і об'єкти авторського права, інтелектуальної власності і т.д., для яких запозичення неприпустимі, так як утискають можливості правовласника.

Запозичення у науковій праці, представляє собою результат наукового дослідження, і це є просто неприпустимим, тому що дане запозичення - це отримання можливостей використовувати чужої частини наукової праці для своїх цілей, не доклавши до цього особливих зусиль.

При цьому сенс будь-якої наукової праці полягає в елементі наукової новизни, а запозичення значних текстових і графічних фрагментів - наукової новизни не додають.

Проблема плагіату торкається не лише звичайних студентів та науковців, але й знаних світових осіб. Декілька років тому преса рясніла яскравими повідомленнями про перевірку докторської роботи міністра оборони Німеччини Карла-Теодора цу Гуттенберга, в якій виявили плагіат. Після цієї події міністр пішов у відставку [2].

Трохи пізніше в університеті Гейдельберга (Німеччина) здійснили перевірку докторської дисертації члена партії FDP, заступника голови Європарламенту Сильван Кох-Мерін, яку теж звинуватили в плагіаті.

В Ірані запідозрили в плагіаті керівників міністерств освіти і науки, які копіювали для своїх робіт матеріали з профільних видань без посилань на джерела [7].

Сьогодні вважається доведеним той факт, що Мартін Лютер Кінг, лауреат Нобелівської премії миру, запозичив значну частину матеріалу для докторської дисертації з теології. Списаним з проповіді одного священника був і текст нобелівської лекції.

Ця проблема не обходить стороною і Україну. Під час перевірки викладачів на оригінальність наукових досліджень, у 2017 році виявили плагіат у працях НПП (Запорізького університету, Подільського державно-технічного університету).

Раніше не звертали уваги на плагіат в студентських роботах, намагалися його не помічати, а можливо, просто не було можливості або бажання швидко його перевірити? Щоб зрозуміти, наскільки це питання актуальне, варто ознайомитися з гучними цифрами дослідження, проведеного в Сполучених Штатах Америки:

☝ 80% студентів зізнаються, що хоча б раз у житті списували,

☝ 36% студентів списують регулярно.

☝ 90% учнів переконані, що їх плагіат ніколи не буде виявлений.

☝ 58% американських школярів в 1969 році вже давали свої роботи для списування своїм однокласникам. 97,5% - у 1989 році.

☝ 54% студентів зізнаються в тому, що вони списували з Інтернету.

☝ 74% студентів визнають, що вони досить регулярно списують.

Проблема плагіату досить широко поширилася в сфері освіти, науки. Але вже сьогодні її не ігнорують, а намагаються вирішувати. Безумовно, це справедливо адже потрібно домогтися виховати «правильне» покоління дослідників, журналістів, науковців.

Що стосується перевірки текстів, то існують програми перевірки текстових документів на наявність запозичень, як правило, із загальнодоступних мережевих джерел. Ці програми досить прості в роботі, поширені в мережі Інтернет, викладачі із задоволенням користуються ними.

Чарлз Калєб Колтон, англійський письменник, священник, говорив: «Якщо ви крадете у сучасників, вас звинуватять за плагіат, а якщо у древніх – похвалять за ерудицію». Це не означає, що користуватися різними джерелами, в тому числі сучасними, читати літературу з теми забороняється, навпаки, наукова робота повинна ґрунтуватися на результатах робіт інших вчених, але не копіювати їх. Практично завжди нова книга вибірково будується на ідеях іншого учасника. А збіг окремих ідей, точок зору, поглядів на проблему - це не плагіат. На підставі ідей інших авторів вчений може запропонувати новий спосіб вирішення певної проблеми, і плагіатом це, природно, бути не буде.

Що стосується серйозних наукових текстів (дисертацій, доповідей, статей), то запозичення (копіювання без вказівки джерела), неприпустимо. Усі дисертації, що надходять на твердження, перевіряється Вищою атестаційною комісією України. Якщо в роботі виявляються запозичення, то авторська праця анулюється.

При згадці чужих думок, цитуванні, автору потрібно бути надзвичайно уважним.

Краще поставити лапки і подати посилання на джерело, ніж просто привласнити собі чужу думку. Цитування допустимо в наукових і полемічних роботах, але автору необхідно вибрати джерело цитати, виділити смислові точні межі цитати, вказати джерело. У разі необхідності (якщо це не вплине на зміст цитати), текст можна скоротити, допускається також виділення слів автора цитати.

Якщо робота редагується, то працівнику видавництва обов'язково потрібно перевірити цитату, правильно її оформити, дотриматися всіх вимог, що пред'являються до цитування [8]. Важливо правильно дати посилання на джерело, а потім вказати в списку використаної літератури видання або його частини, на яке посилається автор. При складанні необхідно керуватися ДСТУ 7152:2010 «Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках».

Тому варто зазначити для всіх авторів, початківців та досвідчених, уважно ставитися як до власного, так і до чужого тексту, з яким відбувається або ознайомлення, або серйозна робота, аналіз. Копіювання чужого говорить лише про незначну спроможність учасника і дискредитує його в очах громадськості.

Академічна етика - є формою професійної етики, прийнятої в науковому та університетському середовищі і торкає всі її зацікавлені сторони, включаючи дослідників і викладачів, студентів, менеджерів та адміністраторів, допоміжний персонал.

Функція професійної етики полягає в нормативному регулюванні діяльності членів професійних співтовариств з метою підтримки довіри до професії з боку споживачів послуг, держави і суспільства. Проблема полягає в тому, що в разі непрацюючої професійної етики накопичується критична маса девіацій, що складаються з окремих нечесних вчинків і несумлінної поведінки членів професійної корпорації, і, як підсумок, можуть бути дискредитовані цілі галузі знань і професійної діяльності. Відсутність довіри призводить до втрат, що здійснюється доходом професійної групи, до якої перестають звертатися за послугами споживачі, а також невдачі у важливих інституційних сферах життя суспільства.

Наприклад, в Україні протягом довгого часу низькою довірою населення користуються професіонали, які працюють в поліції та інших правоохоронних органах, що стало наслідком широкої практики неправомірних дій і корупції з їхнього боку. В результаті громадяни прагнуть за можливості щонайменше звертатись за допомогою до поліцейських: у деяких випадках уникають звернень в поліцію, навіть якщо є постраждалими або свідками злочину. Як результат, страждає все суспільство, в якому у злочинця завжди є шанс уникнути заслуженого покарання через небажання громадян співпрацювати з правоохоронними органами. Подібні приклади можна привести зі сфери медицини, де недовіра до якості і сумлінності лікарів нерідко призводить до спроб самолікування і звернення до знахарів.

Академічна етика з'явилася разом із народженням перших університетів і виросла з корпоративної етики та правил поведінки, яких дотримувались члени міських корпорацій учителів та учнів. Джерелом цієї етики були релігійні встановлення і правила життя професійних співтовариств в середньовічних містах і навіть більш ранні релігійні традиції. Пізніше, в Новий час, академічна етика базувалася на джентльменських кодексах честі і була пов'язана з нормами поведінки дворянського стану і міської буржуазії. XX століття істотно змінило ландшафт вищої освіти і науки. Вища освіта і наукові дослідження перестали бути долею нечисленної інтелектуальної еліти, але стали масовим підприємством, в яке майже у всіх країнах виявилася залучена значна частка населення. У цій ситуації виросли ризики несумлінної і нечесної поведінки, а тому виникла необхідність у виробленні детально опрацьованих правил поведінки і етичних норм для представників академічного світу. Так з'явилися кодекси академічної етики як розгорнуті, написані юридичною мовою фоліанти. Тепер у багатьох університетах навчання принципам академічної етики є обов'язковим етапом допуску до викладання і наукової роботи [9].

Звичайно, в сучасній науковій діяльності існують універсальні принципи наукової етики, якою слідує сумлінні вчені та викладачі. Ці принципи відображаються в формальних документах, прийнятих окремими університетами або цілими професійними асоціаціями, - кодексах професійної етики або кодексах поведінки професіоналів у конкретних організаціях. Однак більшість цих принципів є лише формальними правилами, яких потрібно дотримуватися, щоб не потрапити під санкції з боку університету, в якому працюєш. Академічна спільнота (міжнародна й українська) має комплекс неформальних правил, традицій, установок які часто не описані і не проговорюються, але мають на увазі як само собою зрозуміле. Безумовно, плагіат, корупція, використання домінуючої позиції в академічній ієрархії в особистих інтересах, підтасовування експериментальних і будь-яких емпіричних даних, дискримінація за певної підстави і низки інших «гріхів» академічного світу не просто стають об'єктом морального осуду, але нерідко ведуть до виключення з академічної професії і навіть судових розглядів.

Інша справа, що універсальність цих правил не означає простоти їх практичної імплементації. По-перше, незважаючи на те, що академія є однією з найбільш глобалізованих професійних середовищ, де існує тісна міжнародна кооперація між вченими, опосередкована єдиним інформаційним середовищем, все-таки в нашому світі поки ще збереглося безліч культурних та інституційних контекстів, які непросто звести до єдиного знаменника. Наприклад, в одних академічних культурах відносини аспіранта і наукового керівника жорстко регламентуються відповідними юридичними правилами і написаними законами раціоналізувати взаємодії, а в інших працює модель відносин майстра та учня, успадкована з середньовіччя і навіть більш ранньою історією, і в цьому випадку неформальні взаємодії приймають більш широкий характер. По-друге, навіть в практиці роботи вчених і викладачів зустрічаються ситуації, що мають прикордонний

характер, які можуть бути інтерпретовані і як порушення академічної етики, і як помилка або навіть допустиму поведінку вченого або викладача. Сам факт залучення несхвальної уваги колег до можливого порушення вже є значущим символічним покаранням для будь-якого академічного професіонала, і тим більше підходить вкрай уважно до розслідування подібних випадків, так і до їх публічного обговорення [5].

Слід розуміти, що академічна етика не є нав'язаним ззовні порядком речей, а органічно проростає з життєвого світу професійного співтовариства, яке не може функціонувати нормальним чином без довіри до його діяльності з боку суспільства. Тому можна прийняти і зробити обов'язковими до виконання найсуворіші і найдокладніші норми професійної етики, але вони не стануть працювати по-справжньому, якщо спільнота не приймає їх як невід'ємний елемент свого професійного життя. Тобто професійна етика і академічна етика служать не для примусу і репресивного контролю за життям професіоналів, а є необхідним елементом практичного життя, який перетворює індивідів у професійне співтовариство.

В українській університетах є захоплення розробкою деталізованих кодексів академічної етики, що, ймовірно відповідає глобальним тенденціям, однак тут хотілося б застерегти від поспішного і адміністративно впровадження цих регламентів: важливо врахувати сформовані етичні практики і зрозуміти, що тільки прийняті до дії самими професіоналами етичні норми стануть працювати, а не залишаться гучними деклараціями.

Плагіат представляє велику небезпеку для суспільства і держави, і це повинно стати причиною для того, щоб спонукати їх рішуче боротися з цим злом. Однак на справді цього не відбувається. Для того, щоб істотно скоротити обсяги плагіату, потрібен цілий комплекс заходів, що впливають на різні сторони цього явища. Основними з цих заходів є наступні:

1) проведення систематичних просвітницьких лекцій для студентів, аспірантів, молодих викладачів і науковців з теми «Історія, суть і норми науково-дослідницької роботи»;

2) організація у ЗВО постійної служби контролю публікаційної діяльності наукових і педагогічних працівників з метою оперативного виявлення вже наявного (а за можливості випереджаючого виявлення підготовленого) плагіату;

3) неухильне публічне покарання осіб, спійманих на плагіаті.

Діяльність з першого напрямку повинна проводитися науково-педагогічною громадськістю в особі її окремих представників, а також різних організацій, товариств і т.д. Реально така діяльність в даний час не проводиться через майже повну відсутність таких організацій.

Діяльність за другим напрямком повинна проводитися самими закладами вищої освіти та силами відповідних компетентних підрозділів. У дійсності це робиться в небагатьох вузах, як правило - силами служб окремих активних проректорів (заступників директорів) з наукової роботи. При цьому через короткий час ця діяльність, як правило, зупиняється ректором (директором), роздратованим і наляканим активністю своїх підлеглих.

Діяльність з третього напрямку повинна здійснюватися керівництвом ЗВО. Однак на справді вона, мабуть, не проводиться: авторів не відомий жоден випадок публічного покарання співробітника, якого помітили на плагіаті. Зрозуміло, чому так відбувається: адже при публічному покаранні може виникнути публічна дискусія з виявленням винуватих високопосадових осіб, а це є небажаним випадком для адміністрації.

Міжнародна практика впровадження академічних принципів доброчесності, яка є складовою боротьби з плагіатом, уже декілька десятиліть тому почала формуватися на інституційному рівні.

Наприклад, у США в жовтні 1992 року був створений Центр академічної доброчесності для боротьби з шахрайством, плагіатом та академічною недоброчесністю у закладах вищої освіти. У 2010 році Центр офіційно набув статусу міжнародного (International Center for Academic Integrity – ICAI) [13]. Організація працює на шести континентах більш як у двадцяти країнах. Членство в ICAI поширюється на організації, академічні спільноти, викладачів, адміністраторів, студентів та співробітників установ-учасників. ICAI пропонує оцінювальні послуги, ресурси та консультації своїм членам, а також щорічно проводить міжнародні конференції з питань академічної доброчесності.

У 2004 році в Європі під егідою ЮНЕСКО відбулась міжнародна конференція з питань академічної доброчесності, за результатами якої було прийнято Бухарестську Декларацію з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні. В Декларації наголошено, що цінності та етичні стандарти, які підтримують і розвивають сучасні університети не тільки мають вирішальний вплив на академічний, культурний та політичний розвиток своїх вчених, студентів та персоналу, але також допомагають формувати моральні контури суспільства в цілому. Відтак, університети повинні брати відповідальність та вживати заходів для сприяння досягненню найвищих етичних стандартів. Ключовими цінностями академічної спільноти зазначені чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та підзвітність. Ці цінності мають вирішальне значення для забезпечення результативного навчання та доброякісного дослідження. Забезпечення справедливості в навчанні, оцінка студентів, дослідження, просування персоналу та будь-яка діяльність, пов'язана з присудженням ступенів, повинні базуватися на законних, прозорих, справедливих, передбачуваних, послідовних та об'єктивних критеріях [12].

Існують також успішні моделі підтримки академічної доброчесності на рівні окремих навчальних закладів. Так австралійський Кертінський Університет (Curtin University) зобов'язує усіх нових студентів на початку навчання виконати програму курсу академічної доброчесності (Academic Integrity Program). Мета програми – допомогти студентам ознайомитись із концепцією академічної доброчесності, цінностями Університету та його очікуваннями від них як членів університетської академічної спільноти.

Програма дає студентам інструменти для успішного подолання складних ситуацій, які можуть загрожувати їхній академічній доброчесності. Теми включають етику, цінності Університету, культуру посилань, плагіат, шахрайство, помилкові вчинки та можливі наслідки [11]. На сайті Університету існує окрема сторінка, присвячена академічній доброчесності та університетській політиці із запобігання плагіату, де розміщені Керівництво із запобігання плагіату для студентів, Правила коректного цитування, оформлення посилань, складання списку використаних джерел тощо [10].

Висновки. Таким чином, проблема плагіату існувала в усі часи, але з появою Інтернет-технологій вона набуває величезних масштабів. Запозичення чужих праць при використанні Інтернет-технологій і отримали особливу назву: кіберплагіат. Крім того, в сучасному науковому співтоваристві заговорили про епоху цифрового копіпаста. Skorиставшись словником, можна знайти таке тлумачення даного терміну. Копіпаст - це не авторський текст, а запозичення або плагіат. Це текст, отриманий шляхом механічного копіювання чужого тексту в свій пост, коментар або інший твір, опубліковане під своїм ім'ям.

Проблема плагіату зачіпає різні сфери життя суспільства: від театру і кіно до освіти і науки.

Основні фактори, що спричиняють академічні зриви чесності стосовно поширення плагіату в науці та навчанні: несформоване правове поле в цій галузі; слабе забезпечення

відповідних етичних норм і навпаки – «багаті» традиції негативних практик; нерівномірність / недостатність технічних навичок різних навчальних закладів для виявлення плагіату; безкарність за академічні прояви нечесності; дисбаланс програм вправ та навантажень; застарілість змісту та методів навчання, їх невідповідність вимогам часу, звідси слабка мотивація до навчання. Щоб подолати ці негативні фактори повинні бути націлені на низку заходів, що підлягають затвердженню національної науково-освітньої системи принципів академічної доброчесності. Це має бути важливим кроком у боротьбі з плагіатом у науці та освіті розширення практики розкриття інформації із захисту магістерських робіт.

Література:

1. Бобкова, О.В., Давыдов, С.А., Ковалева, И.А., Плагіат как гражданское правонарушение / О.В. Бобкова, С.А. Давыдов, И.А. Ковалева // Патенты и лицензии. – 2016. – № 7. – С. 31-37.
2. В Германии еще один политик подозревается в плагиате [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rusverlag.de/2011/04/14/10296>. – Загл. с экрана.
3. Котляров, И.Д. Самоплагиат в научных публикациях / И.Д. Котляров // Научная периодика: проблемы и решения. – 2011. – №4. – С. 6-12.
4. Мінц М. О. Плагіат як прояв девіантності: спроба соціологічного аналізу проблеми [Електронний ресурс] / М. О. Мінц // Наукові праці. Соціологія. – 2012. – Випуск 172. Том 184. – С. 38-41. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/sociology/2012/184-172-8.pdf>.
5. Миронець Н. Увага: плагіат! / Н. Миронець // Слово і час. – 2012. – № 3. – С. 117.
6. Петренко, І. І. Питання виявлення плагіату літературного твору в умовах розвитку / І. І. Петренко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності. – Київ, 2009. – С. 57-60.
7. Политика и плагиат [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://rus.ruvr.ru/2011/02/24/46006110.html>. – Загл. с экрана
8. Стукало, Н. В., Притикина, О. Л. Методичні вказівки для студентів з питань самостійного опрацювання фахової літератури, написання курсових робіт (проектів) (для студентів напряму «Міжнародна економіка»). – Дніпропетровськ: вид-во «Свідлер А. Л.», 2012. – 56 с.
9. Чепига М. Академічна нечесність викладачів та студентів: шлях її подолання в Україні / М. Чепига // Вища школа. – 2009. – № 11. – С. 79-91.
10. Academic Integrity [Електронний ресурс] // Curtin University. – Режим доступу: <http://academicintegrity.curtin.edu.au/>
11. Academic Integrity Program [Електронний ресурс] // Curtin University. – Режим доступу: <http://academicintegrity.curtin.edu.au/students/AIP.cfm>
12. The Bucharest Declaration on ethical values and principles of higher education in the Europe Region [Електронний ресурс] // Independent Kazakh Agency for Quality Assurance in Education. – Режим доступу: <http://iqaa.kz/en/bologna-process/the-main-documents-of-the-bologna-process>
13. International Center for Academic Integrity [Електронний ресурс] // Official website. – Режим доступу: <http://www.academicintegrity.org/icai/home.php>

References:

1. Bobkova, O.V., Davydov, S.A., Kovaleva, Y.A. (2016). Plahyat kak hrazhdanskoe pravonarushenye [Plagiarism as a civil offense]. Patenty y lytsenzyu [Patents and lytsenzyu]. № 7. s. 31-37 [in Russian].
2. V Hermanyu eshche odyn polytyk podozrevaetsia v plahyate [In Germany, another politician is suspected of plagiarism]. Access mode: <http://www.rusverlag.de/2011/04/14/10296> [in Russian].
3. Kotliarov, Y.D. (2011). Samoplahyat v nauchnykh publykatsiyakh [Self-plagiarism in scientific publications]. Nauchnaia peryodyka: problemy y resheniya [Scientific periodicals: problems and solutions]. №4. s. 6-12[in Russian].
4. Mints, M. O. (2012). Plahiat yak proiav deviantnosti: sproma sotsiolohichnoho analizu problemy [Plagiarism as a manifestation of deviance: a test of sociological analysis of the problem]. Naukovi pratsi. Sotsiolohiia [Scientific practice. Sociology]. V. 172. T. 184. s. 38-41. Access mode: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/sociology/2012/184-172-8.pdf> [in Ukrainian].
5. Myronets, N.(2012). Uvaha: plahiat! [Warning: plagiarism!]. Slovo i chas [Word and hour]. № 3. s. 117 [in Ukrainian].
6. Petrenko, I. I. (2009). Pytannia vyavlennia plahiatu literaturnoho tvorv v umovakh rozvytku [Nutrition for the manifestation of plagiarism of a literary work in the minds of the development].Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti [Theoretical and practical aspects of the economy and intellectual power]. Naukovo- doslidnyi instytut intelektualnoi vlasnosti. Kyiv, s. 57-60 [in Ukrainian].

7. Polytyka y plahyat. Access mode: <http://rus.ruvr.ru/2011/02/24/46006110.html> [in Russian].
8. Stukalo, N. V., Prytykina, O. L. (2012). *Metodychni vказivky dlia studentiv z pytan samostiinoho opratsiuvannia fakhovoi literatury, napysannia kursovykh robit (proektiv) (dlia studentiv napriamu «Mizhnarodna ekonomika»)* [Methodical introductions for students on the basis of independent interpretation of Russian literature, writing term papers (projects) (directly for students "International Economics")]. Dnipropetrovsk: vyd-vo «Svidler A. L.», 56 s. [in Ukrainian].
9. Chepyha, M. (2009). *Akademichna nechesnist vykladachiv ta studentiv: shliakh yii podolannia v Ukraini* [Academic dishonesty of the vikladachiv and students: the way of the school in Ukraine]. *Vyshcha shkola* [Your school]. № 11. s. 79-91 [in Ukrainian].
10. Academic Integrity. Curtin University. Access mode: <http://academicintegrity.curtin.edu.au/> [in English].
11. Academic Integrity Program. Curtin University. Access mode: <http://academicintegrity.curtin.edu.au/students/AIP.cfm> [in English].
12. The Bucharest Declaration on ethical values and principles of higher education in the Europe Region Independent Kazakh Agency for Quality Assurance in Education. Access mode: <http://iqaa.kz/en/bologna-process/the-main-documents-of-the-bologna-process> [in English].
13. International Center for Academic Integrity. Official website. Access mode: <http://www.academicintegrity.org/icai/home.php> [in English].